

Vydání knihy bylo financováno Notářskou komorou České republiky, již je třeba ocenit za zájem o historii své instituce a své předchůdce v povolání. Její prezident také v předmluvě vyslovuje přání, aby třeba i vlivem předložené publikace došlo k pokračování výzkumu veřejného notariátu a notářská komora mohla podpořit i publikaci zpracovávající tento institut až do současných dnů. Snad dojde jeho přání brzkého naplnění.

JAN VOJTÍŠEK

Kosmas, Kronika Čechů, přeložili Karel HRDINA – Marie BLÁHOVÁ – Magdalena MORAVOVÁ, předmluva a poznámky Magdalena MORAVOVÁ – Martin WIHODA, Argo, Praha 2011 (= Memoria medii aevi 13)

285 s., ISBN 978-80-257-0465-3

Představovat pražského kanovníka Kosmu a jeho Kroniku Čechů by bylo – slovy Kosmy samotného – nošením sov do Athén. O popularitě nejmýznamnějšího narativního pramene českého středověku svědčí jak rukopisné dochování v počtu patnácti exemplářů, tak i řada moderních více či méně kritických vydání. Pro české publikum zpřístupnil kroniku v edici *Fontes rerum Bohemicarum* roku 1874 již Václav Vladivoj Tomek, nejvlivnějším se však stal překlad Karla Hrdiny z dvacátých let 20. století, který se navíc opíral o dosud nejlepší vědeckou edici originálního textu, sestavenou roku 1923 Bertoldem Bretholzem pro řadu *Monumenta Germaniae Historica*.

Hrdinův text zůstal základem všech dalších vydání, byť docházelo k jeho přizpůsobování soudobému čtenáři. V sedmdesátých letech 20. století tímto způsobem Hrdinův překlad aktualizovala Marie Bláhová, v současném vydání shodně postupovala Magdalena Moravová. Anotovaná publikace je v souhrnu již osmým vydáním Kosmova díla v popularizačním českém překladu. Vychází přitom jen sedm let po stejné koncipovaném počínu, který pro nakladatelství Paseka připravili Dušan Třeštík a Petr Kopal. V tomto světle se tak nabízí několik otázek: za prvé, co tato frekvence vydávání Kroniky Čechů říká o vztahu českých čtenářů ke Kosmovu dílu, za druhé, jak se proměnil náhled historiků na Kosmovu práci, a za třetí, zda přináší aktuální vydání nějakou přidanou hodnotu oproti starším verzím. Nebo je zařazení Kosmovy

kroniky Čechů do úspěšné ediční řady *Memoria medii aevi* toliko záležitostí prestižní, potažmo ekonomickou?

Jak už bylo naznačeno, hlavní inovací je dílčí modernizace překladu, kterou po gramatické a stylistické stránce provedla Magdalena Moravová, po stránce odborné Martin Wihoda. S ohledem na popularizační úlohu knihy a její předpokládané využití ve středoškolské či vysokoškolské výuce lze tento krok jen přivítat, neboť jazyk původního Hrdinova překladu je již dnešnímu čtenáři podobně vzdálený, jako byl v Hrdinově době překlad Tomkův. Ocenění zaslouží i další vklad spočívající ve vysvětlujícím komentáři. Srovnáme-li verzi nakladatelství Argo s verzí z Paseky, jeví se nové vydání jako uživatelsky vstřícnější. Vydání z roku 2005 totiž jako by trpělo jakousi kompetenční nevyjasněností mezi pasážemi Dušana Třeštíka jako autora úvodu a Petra Kopala coby autora vysvětlivek a komentářů. Celkový systém pomocného aparátu se tak přes veškerou kvalitu především u Kopalova textu jeví jako nepřehledný, a lze usuzovat, že čtenáře bez většího zájmu o téma bude takto strukturovaný text jen stěží motivovat k nahlížení do komentářů. Což je u edice tohoto typu ne nepodstatná vada na kráse. Wihoda se naopak omezil na klasické schéma, kdy v úvodu představuje autora a kontext daného díla a v závěrečných poznámkách pak komentuje, vysvětluje, doplňuje a opravuje konkrétní údaje vlastního Kosmova textu.

Pokud D. Třeštík položil důraz spíše na vykreslení Kosmových časů, podoby tehdejšího života a osoby Kosmy samého coby zázemí vlastního textu, Martin Wihoda, i díky tomu, že může stavět na základech položených předchůdci, optiku výkladu otáčí. Ani on se přirozeně nemůže vyhnout politice přelomu 11. a 12. století, sociální struktuře přemyslovských Čechů či osobnosti autora, proporcčně se ale věnuje hlavně textu a analýze samotné kroniky. Zaobírá se tak úvahami o zánru Kosmova díla, představuje jeho vzory a předlohy, pojednává o Kosmových čtenářích i jeho pokračovatelích. Zabývá se také letitou otázkou, zda kronika představuje jednotlivé, byť nedokončené dílo, nebo zda se jedná o text psaný na pokračování. Wihoda sice shrnuje jednotlivá pro a proti, konstatuje však nemožnost tuto otázku spolehlivě rozřešit bez znalosti autografu. Nové vydání samozřejmě přináší i aktualizovanou, bohatší bibliografii k tématu Kosmovy osobnosti a jeho díla. Aktuální vydání Kosmovy Kroniky Čechů také nemůže nereagovat na současné debaty vedené v přemyslovské mediévistice o charakteru státu a moci v knížecí

době, v nichž přirozeně hraje Kosmovo svědectví ústřední roli.

Hodnocení Kosmova díla v mnohém předznamenalo již František Palacký, který pražského kanovníka ověřil přívlastkem „český Herodotos“, stejné označení pak použili také Josef Emler a V. V. Tomek v úvodu k edici ve Fontes rerum Bohemicarum. Kosmovo dílo příznačně hodnotili prizmatem pozitivistického dějepiscetví a oceňovali především kronikářovu schopnost kriticky rozlišovat mezi relevancí snášených údajů. Od letopisu „praotce českého dějepiscetví“ očekávali službu vědeckému bádání. Komentář Marie Bláhové ze sedmdesátých let již posunul vnímání Kosmova díla i ve smyslu literárních kvalit, obecně byl ale nadále akcentován primárně historický přínos Kosmova díla.

Výrazný zlom v náhledu na Kosmovu kroniku znamenala interpretace Dušana Třeštíka. Ten neváhal přirovnat děkana Kosmu k Františku Palackému. Mezi oběma viděl paralelu v tom, jak se, byť každý v jiné době a za jiných podmínek, stali mluvčími českého národa a dokázali zformulovat jeho vlivnou ideologii. Třeštík se tak zasloužil o to, že se na Kosmův text přestalo nahlížet jako na pouhý svod údajů k českým raně středověkým dějinám, a naopak začal být chápán v kontextu literární produkce, což vedlo k přemýšlení nad jeho autorským záměrem. Třeštík také poukázal na fakt, že kronika je i dnes stále ještě čtivým poutavým dílem a že postačí dobrý překlad a několik málo vysvětlivek, aby si i současný čtenář mohl toto dílo z úsvitu 12. věku vychutnat. A nemusí jít jen o vděčnou historiku o věvodovi Velfovi a Matyldě Toskánské. Třebaže Kosmas chtěl nejen vzdělávat, ale i bavit, Třeštík sám však položil důraz na politický rozměr vyznění Kroniky Čechů a vykreslil Kosmovu práci jako promyšlený politický „pamflet“ s těžištěm v podobě smelujícího mýtu přemyslovské pověsti. Podle něj byly Kosmovou tvůrčí motivací neutěšené poměry, vládnoucí v přemyslovském knížectví po roce 1100, a kronika tak měla současníkům ukázat slavné dějiny české země a také chyby, kterých se mocní mají vyvarovat, aby v knížectví panoval soulad a mír. Platnost Třeštíkových soudů, které nezestárlý ani s odstupem desetiletí, stvrzuje i Wihoda, který na nich staví svůj výklad, byť v jednotlivostech se jejich názory občas různí. Odrazem jinde vedených polemik je např. pasáž o charakteru pozemkového vlastnictví v Čechách Kosmovy doby.

Nové vydání svědčí o tom, že i na prahu 21. století zůstává Kosmova Kronika Čechů živým textem. Lze jen doufat, že se i díky mo-

dernizovanému překladu podaří přivést ke Kosmovu dílu novou generaci čtenářů a přiblížit jim jak odkaz českého Herodota, tak život lidí raněho středověku. Kvalita odvedené práce je nepochybně příslibem.

JOSEF ŠRÁMEK

Politikatörténeti források Bátori István első helytartóságához (1522–1523), ed. Norbert C. TÓTH, Magyar Országos Levéltár, Budapest 2010

290 s., ISBN 978-963-631-192-6

Současná produkce mladých maďarských historiků potvrzuje, že se zdejší dějepiscetví ve srovnání s českým podstatně více věnuje edicím středověkých pramenů. Zvláště oblíbené jsou prameny listinné a listovné povahy, vydávané v tematických sbírkách či v souborech zaměřujících se na jednotlivé šlechtické rodiny. Anotovaná edice Norberta C. Tótha se zaměřuje na politickou činnost Štěpána Bátoriho v úřadu místodržícího v Uhrách v letech 1522–1523, kdy byl král Ludvík se svou chotí na návštěvě českých zemí.

Norbert C. Tóth, specialista na uherský pozdní středověk, je členem Maďarské mediévistické výzkumné skupiny (Magyar Medievisztikai Kutatócsoport), již zajišťují Maďarská akademie věd, Ústav a muzeum vojenských dějin, Univerzita v Szegedu a Maďarský zemský archiv a kterou v současnosti vede László Veszprémy. Kromě jiných záležitostí se autor podílí na edičním projektu *Zsigmondkori oklevéltár*. Předložená kniha spadá do širšího projektu zpřístupňování materiálů rodiny Bátorů z Ecsedu, která probíhá již od roku 2008 a stále pokračuje novými edicemi.

Edice obsahuje celkem 205 listů a listin z doby mezi lednem 1522 a červencem 1523, které se nějakým způsobem vztahují k Bátorihovi prvnímu místodržitelství v Uhrách. Nejedná se tedy pouze o listy a listiny vydávané Bátorim v záležitostech správy království v době nepřítomnosti panovníkovy a jeho komunikaci s obyvateli království, ale také o listy jiných vydavatelů včetně rakouského vyslance Andrey dal Burgo, vacovského biskupa a královského kancléře Ladislava Szalkaiho či samotného krále Ludvíka a jeho ženy Marie (srov. i přehled ostatních autorů na s. 7 a 11). Listy a listiny jsou vydávány z originálů uchovávaných v nejrůznějších archivech v Maďarsku, na Slovensku, v Rumunsku, v Chorvatsku i v Rakousku či na základě fotografií